

basic education

Department:
Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

NATIONAL SENIOR CERTIFICATE

KREITI YA 12

SEPEDI LELEMETLALELETŠO LA PELE (FAL)

LEPHEPHE LA PELE (P1)

FEBREWARE/MATŠHE 2011

MEMORANTAMO

MEPUTSO: 80

Palomoka ya matlakala a memorantamo ke 6.

KAROLO YA A: TEKATLHALOGANYO**POTŠIŠO 1**

- 1.1 1.1.1 Go tsentsha ditšhipi mafastereng.
Balekwa ba tla fa mabaka a go fapana.
Mohlala:
- Mekgwa ye mengwe e šoma ka mohlagase mola ditšhipi tša mafastereng di sa šome ka mohlagase.
- Batho ba go lokela ditšhipi ba hwetšagala gohle ka mehla. (2)
- 1.1.2 Balekwa ba tla tšweletša dikarabo tša go fapana.
Mohlala:
Ke ntlha. Bosenyi ke tlhobaboroko ka nageng, le mmušo o šomiša tšhelete ye ntši go bo lwantšha.
Ke kgopolo. Dinageng tše dingwe ga go na bosenyi. (2)
- 1.1.3 (a) Ba bolaya naga – Ba a tšhaba.
(b) Go tloša tšatšing – Go bolaya. (2)
- 1.1.4 Balekwa ba tla tšweletša dikarabo tša go fapana.
Mohlala:
Mekgatlo ya bosetšhaba bjalo ka dikolo le dikereke, di rute batho go se dire bosenyi le go ba lemoša kotsi ya bosenyi. (2)
- 1.1.5 Balekwa ba tla tšweletša dikarabo tša go fapana.
Mohlala:
- Ke tla mo swara gabotse ka mo fa thušo ye e swanetšego ka ge e le mošomo wa ka le yena a swanetše go hwetša kalafo ya maleba.
- Nka se mo sware gabotse gore a bone diphošo tša gagwe gomme a tlogele bosenyi. (2)
- 1.1.6 Balekwa ba tla tšweletša dikarabo tša go fapana.
Mohlala:
- Batho ba go itšeela molao matsogong ba a iphološa ka gore o tla bolawa ke motho o itebeletše.
- Ba ipakela mathata ka gore ke ba molao fela bao ba swanetšego go otlala disenyi. (2)
- 1.1.7 ... letšatši ka letšatši go na le disenyi tšeo di tswalelelwago kgolegong/Le dikuranta di phatlalatša maina a disenyi tšeo di nyakwago gore di tswalelelwe. (1)
- 1.1.8 Mmušo o leka ka maatla go fediša bosenyi.
(Dikarabo tša maleba di tla amogelwa) (2)

- 1.2 1.2.1 Tšhilafatšo ya meetse le ya moya. (2)
- 1.2.2 (a) Go rema mehlare (1)
(b) Go hlapologela ka meetseng. (1)
(c) Go lahlela ditšhila ka meetseng. (1)
- 1.2.3 Balekwa ba tla tšweletša dikarabo tša go fapana.
Mohlala:
Diphedi tša ka meetseng di ka hwa.
Batho ba ka fetelwa ke malwetši a go hlolewa ke tšhilafatšo go swana le Kholera le Motseni (*Bilharzia*). (2)
- 1.2.4 Balekwa ba tla tšweletša maikutlo a go fapana.
Mohlala:
Ba a nyamiša ka gore ga ba itlhomphe ebile ga ba hlomphe maphelo a batho ba bangwe. (2)
- 1.2.5 Batho ka moka re swanetše go hlokomela mafelo ao re dulago go ona, re kgonthišiše gore le bana ba rena ba tla hwetša tikologo e sa lokile. (2)
- 1.2.6 Dilo tša motheo tše di re holago ba ka se di hwetše, go swana le moya le meetse a go hlweka. (2)
- 1.2.7 Balekwa ba tla tšweletša dikarabo tša go fapana.
Mohlala:
Dinagamagaeng tšhilafatšo e fase ka ge palo ya batho e le fase le mešomo ya gona e sa ame tikologo kudu.
Metsetoropong tšhilafatšo e godimo ka lebaka la palo ya godimo ya batho le mešomo ya go ama tikologo go swana le meši yeo e tupago difemeng. (2)

PALOMOKA YA KAROLO YA A: 30

KAROLO YA B: KAKARETŠO**POTŠIŠO 2**

2.1 Balekwa ba ka tšweletša dintlha tše di latelago:

Tsopolwa		Mantšu a gago
1.	'... diriša tšhelete ya bona ya mphiwafela bošadedi...	Go se reke dilo tša maleba ka tšhelete ya mphiwafela.
2.	'... Dihentswana tša gagwe di fedile.	Di hlagetše.
3.	'... diaparo tša borutho ga a di tsebe.	Ga a na diaparo tša marega.
4.	'... MmaMaropeng ga a nyake le ge bana ba mo thuša.	O hloka thušo ye e swanetšego.
5.	'Ga a rekelwe le ge e le motsoko wa go kgoga goba tša go ithabiša. 'Dinyakwa tša gagwe di phaelwa ka thoko.	Ga a fiwe dinyakwa tša gagwe bjalo ka motho.
6.	'... ba re o fetša mohlagaše. '... ba re o ba segiša batho	Ba mo ganetša go lebelela thelebišene le go ya kerekeng.
7.	'... Mohla a se a tsoga gabotse o tla tshephišwa go išwa ngakeng bohloko bja ba bja fela.	Ga a hlokomelwe. O swanetše go hwetša kalafo ka bjako.

- Dintlha = 7
- Polelo = 3

Dikotlo:

- Fokotša moputso o tee ge molekwa a se a akaretša ka mokgwa wo o laeditšwego.
- Ge molekwa a ngwalollotše mafoko a 1 – 3 go tšwa temaneng, se mo otle.
- Ge a ngwalollotše mafoko a 4 – 5, fokotša moputso o tee.
- Ge a ngwalollotše mafoko a 6 – 7, fokotša meputso ye mebedi.

Diphošo tša go amana le polelo bjalo ka thutapolelo, mopeleto le tirišo ya maswaodikga. Molekwa a otlwe ka tsela ye e latelago:

- Diphošo tše 0 – 4, molekwa a se otlwe.
- Diphošo tše 5 – 10, fokotša moputso o tee.
- Diphošo tše 11 – 15, fokotša meputso ye mebedi.
- Diphošo tše 16 go ya godimo, fokotša meputso ye meraro.

Gore molekwa a se hwetše meputso ye mentši ya polelo go feta ya kakaretšo, aba meputso ka tsela ye e latelago:

- Go hwetša moputso o tee wa polelo, dintlha tša maleba e be tše 1 – 3.
- Go hwetša meputso ye mebedi ya polelo, dintlha tša maleba e be tše 4 – 5.
- Go hwetša meputso ye meraro ya polelo, dintlha tša maleba e be tše 6 – 7.

Fokotša moputso o tee go palomoka ge molekwa a se a laetša palo ya mantšu goba kakaretšo e le ye telele.

Hlokomela: Dikhutsofatšo di se šomišwe, fela ge di ka hwetšwa di balwe bjalo ka mantšu ao di a emelago.

KAROLO YA C: THUTAPOLELO LE TŠHOMIŠOPOLELO**POTŠIŠO 3**

- 3.1 Sekolo sa dithuto tša tlaleletšo. (1)
- 3.2 Baithuti bao ba nago le mathata ka dithuto tše itšego/bao ba nyakago go šoma gabotse. (1)
- 3.3 Go goga šedi ya mmadi. (2)
- 3.4 Go laetša batho gore le Mmetse/dithuto tša bothata di a abja. (2)
- 3.5 Dipoele tša maemo a godimo. (2)
- 3.6 Tšhupabodulo ya sekolo.
Dinako tša dithuto.
Dithuto tše di abjago.
Ditefelo.
(Tše pedi – Dikarabo tša maleba di amogelwe) (2)
- [10]**

POTŠIŠO 4

- 4.1 Ke batho ba go se rate tlhago kudu. (2)
- 4.2 Ke a dumela, le laetša lefetile fela ga le tšweletše moselana wa lefetile e lego 'ile' (2)
- 4.3 Balekwa ba tla tšweletša mafoko ao a tšweletšago phala bjalo ka phoofolo le bjalo ka seletšo.
Mohlala:
Phala ke phoofolo ya lebelo.
Malokwane o letša phala.
Masego o phala Mafiro dithutong
(E tee) (2)
- 4.4 Mošunkwane.
Balekwa ba tla tšweletša mafoko a go fapana.
Mohlala:
Ngaka ya setšo e swere mošunkwane wa go alafa mpshikela. (2)
- 4.5 Go itšhireletša bolwetšing go bonolo go feta go bo alafa. (2)
- [10]**

POTŠIŠO 5

- 5.1 Šebale (1)
- 5.2 Manaba (1)

- 5.3 Puno.
Balekwa ba tla tšweletša mafoko a go fapana.
Mohlala:
Nako ya puno e fihlile. (2)
- 5.4 Na Mafrika le batho? (1)
- 5.5 O re o thabetše ge a hweditše bagwera. (2)
- 5.6 Re tla ipshina. (1)
- 5.7 Federation of International Football Association. (2)
[10]

POTŠIŠO 6

- 6.1 6.1.1 Mošomo wo wa ka o bohlokwa **fela/eupša** bohlokwa bja wona batho ga ba bo lemoge.
(Tirišo ya lekopanyi la maleba e tla amogelwa) (1)
- 6.1.2 'tla' le 'be'
Balekwa ba tla tšweletša mafoko a go fapana.
Mohlala:
Balemi ba tla ka moswane.
Le be le maitshwaro lehono. (2)
- 6.1.3 Magong.
Mošomo o dirwa godimo ga wona. (2)
- 6.1.4 Go laetsa lefelo. (1)
- 6.2 Dipelo tša lenyaga **e bile** tša katlego go feta tša ngwagola. Tša go se **hlokomele** dipuku di **fetile**, batho ba nyaka **bokamoso** bja go phadima. (4)
[10]

PALOMOKA YA KAROLO YA C: 40
PALOMOKA YA TLHAHLOBO: 80